

Expedice BAOBAB 2006

Expedition BAOBAB 2006

Richard Pokorný¹

^{1/} Fakulta životního prostředí, Univerzita J. E. Purkyně, Králova výšina 7, Ústí nad Labem 400 96, ČR, pokornyr@fzp.tjep.cz

Key words: Madagascar, Expedition Baobab 2006, Agentura Koniklec, student's projects.

Abstract. The non-governmental and non-profit organization Agentura Koniklec had organized the expedition "Baobab 2006" during 17.8.-18.9.2006 which preparations took a very long time. The destination was the insular country Madagascar in southeast part of Africa. The expeditionary team was formed of 11 students of high schools and universities together with the geologist, the botanist, the environmentalist, the draftsman, the sanitarian and the native guide. We were in a position to study biotic as well as abiotic unique of the Madagascar's nature. Each of the students worked on his or hers scientific project during the whole time of stay here. The results and conclusions of projects are published within the frame of this bulletin.

Úvod

V průběhu srpna a září loňského roku vyvrcholil expedici Baobab 2006 dlouhodobý projekt pražské nestátní neziskové organizace - Agentury Koniklec, který měl za cíl seznámit co nejširší veřejnost s vybranou přírodovědně zajímavou oblastí. Jedenáct českých studentů se tak spolu s pěti jen o něco málo staršími průvodci vypravilo do destinace více než exotické – na čtvrtý největší ostrov na světě, Madagaskar. Expediční tým zde strávil celý měsíc, během kterého se podařilo navštívit řadu rezervací a národních parků, navázat kontakt s místními obyvateli a poznat řadu zajímavých živočichů a rostlin. Každý z účastníků pracoval v průběhu celé trasy na svém odborném projektu, jakým bylo například mapování obojživelníků, studium mimetických jevů či sledování kultury a národnostních specifik. Po návratu do Čech byly z výsledků jednotlivých projektů zpracovány postery s prvními dílčími závěry. Zakončením celé práce studentů jsou odborné články, předkládané veřejnosti v rámci tohoto sborníku.

Fáze 1 – Myšlenka a příprava

Náplní činnosti Agentury Koniklec (dále jen AK) je především uskutečňování projektů v oblasti ochrany životního prostředí. Zabývá se udržitelným rozvojem na místní a regionální úrovni a věnuje se environmentální výchově dětí a mládeže na základních a středních školách. Již od roku 1993 organizuje tzv. Sněm dětí ČR pro životní prostředí, což je výběrová vzdělávací aktivita v oblasti ekologické výchovy oceněná Cenou ministra životního prostředí ČR '96. Vedle toho se AK podílí na řadě vzdělávacích akcí a její specifikou jsou dlouhodobé přírodovědně orientované znalostní soutěže. Ty se pořádají s periodicitou několika let a vždy jsou zaměřeny na určitou vybranou destinaci. Vítězové pak mají možnost zúčastnit se expedice do dané země.

Přihlášení soutěžící plní každý měsíc odborné, ale i praktické úkoly, věnující se například zoologii, ekologii či historii cílové země, učí se pozorovat krajinu kolem sebe, vést si terénní deníky z vlastních pozorování a také si řídl svůj fundraisingový projekt, tzn. snaží se sehnat vlastní sponzory. Při registraci do soutěže si také musí každý účastník sám zvolit svůj předmět zájmu a zkoumání. Tomu se pak věnuje v průběhu soutěže formou přípravných prací, literární rešerše, volby metodiky atd.

Takovýmto způsobem proběhly úspěšné expedice Mongolsko 1998 či Tunguzský meteorit 2003. V listopadu roku 2005 bylo vyhlášeno první kolo soutěže Madagaskar – laboratoř bohů, které odstartovalo zřejmě nejrozsáhlejší expediční projekt v historii Agentury Koniklec. Přihlásilo se 58 účastníků, a soutěž probíhala v pěti kolech do března 2006. Po vyhlášení konečného pořadí deseti úspěšných výherců byly zahájeny intenzivní přípravy, očkování, nákup vybavení, komunikace s aeroliniemi při zajišťování letenek a také shánění místního průvodce na Madagaskaru. Po personálních změnách, kdy se z pracovních důvodů nemohl účastnit autor celé myšlenky, projektový manažer AK Václav Bratrych, se ustálilo složení vedení expedice takto:

POKORNÝ Richard - vedoucí expedice, pokladník, geolog,
KRÁSA Petr - fotograf, botanik, VESELÝ Michal - fotograf, tlumočnick, ekolog,
ČTVRTNÍK Jan – výtvarník, ČTVRTNÍKOVÁ Hanka – zdravotnice;
KOUBÍNOVÁ Darina - vítězka soutěže pro dospělé, kronikářka,
HUSNÍK Filip – vítěz soutěže pro studenty,
BENDA Petr, BRYNDOVÁ Míša, HUŠKOVÁ Hanka, CHMELOVÁ Bára, LECHNÝŘOVÁ Olga,
STEHLÍKOVÁ Jitka, ŠÍMA Michal, TIMOFTEJ Radek, TOMALOVÁ Iva.

Fáze 2 - Realizace

Ve čtvrtek 17. srpna v 6 hodin ráno odletěla expediční skupina z ruzyňského letiště. Přímé spojení z Prahy na Madagaskar neexistuje, proto bylo nutné přestoupit v Paříži a odtud absolvovat jedenáctihodinový let zakončený v hlavním městě Madagaskarské republiky – Antananarivu, zkráceně nazývaném Tana. Toto „velkoměsto“ čítá více než milion obyvatel a leží v centrální, výše položené oblasti ostrova. Tento fakt tak způsobuje, že v srpnu, kdy na jižní zeměkouli panuje zima, jsou zde teploty ještě mnohem nižší než na nížinatém pobřeží. Nad ráncem jsou proto běžné teploty kolem 10 °C a během dne nestoupají více jak na 20-25 °C. Běžným jevem jsou zde proto Malgaši (tedy místní obyvatelé) zahalení do silných pěřových bund, občas i s čepicemi či rukavicemi. Jakýkoli běloch pro ně představuje zdroj zájmu, proto pro ně šestnáctičlenná skupina Evropanů hovořících zcela neznámou řečí, navíc krácejících jen velmi nalahko, budila enormní pozornost.

Po jednodenní aklimatizaci se skupina vydala místní hromadnou dopravou, tzv. taxi-brousse směrem na sever. Cílem byl přístav Mahajanga, odkud se pokračovalo dále do národního parku Baie de Baly. Komunikace na Madagaskaru jsou v nepříliš dobrém stavu, kromě několika páteřních silnic jsou zde standardem hlinité cesty s výmoly připomínajícími malá řečiště, případně až metrovými balvany. Cesta z Mahajangy do Soalaly, poslední výspy civilizace před národním parkem trvala celý den, přestože se jednalo jen o 200 km. Národní parky a rezervace na Madagaskaru jsou často jedinými místy, kde se udržela původní vegetace, potažmo pralesy. Mimo chráněná území je na zbytku ostrova krajina poměrně fádni, převažují druhově nepříliš bohaté stepi s druhotnou vegetací, často sužované požáry, zakládány domorodci, kteří

vypalováním získávají půdu pro pěstování zemědělských plodin, zejména rýže. V NP je naštěstí situace podstatně lepší. Turismus zde není příliš rozšířený, kromě několika běžných destinací je snadné stát se jediným návštěvníkem celého národního parku. Není problém spatřit lemury, chameleóny a vzácné rostliny, navíc 90 % rostlin a živočichů je na Madagaskaru endemických. Vegetace NP Baie de Baly je typickým zástupcem suchých poloopadavých lesů, navíc se jedná o jedinou lokalitu velmi vzácné želvy angonoky (*Geochelone yniphora*).

Další zastávkou expedice byla rezervace Kinkony u jezera stejného jména. Tato lokalita byla v minulosti vyhlášena velkým počtem druhů vodních ptáků. V současné době je však situace velmi tristní, protože takřka všichni ptáci byli vybiti místními obyvateli. Madagaskar je velmi chudá země, proto se pro potravu loví takřka cokoli, vyjma tvorů kteří jsou v daném regionu „fady“, tzn. tabu.

Od Kinkony se expedice přesunula do NP Ankarafantsika. Na rozdíl od předchozích lokalit je Ankarafantsika předurčená svou snadnou dostupností pro návštěvu zahraničních turistů, především z Francie, Německa, Japonska a USA. I přesto má Ankarafantsika co nabídnout – mokřadní stanoviště s krokodýly nilskými, suché lesy, stepi s lateritickými půdami, mnohasetmetrové erozní strže a písčité náspy se sukulenty rodu *Pachypodium*. Vedle toho samozřejmě opět řadu druhů lemurů a dalších živočichů.

Z tohoto národního parku se expedice po delší době vrátila opět do civilizace, aby z letiště v Mahajanze odletěla na ostrov Nosy Be. Zde byla cílem rezervace Lokobe. Na rozdíl od předchozích veskrze suchých lokalit představuje prales v jihovýchodní části ostrova Nosy Be typický vlhký biotop s vysokým počtem obojživelníků a plazů. Zde se uskutečnilo první setkání expedičníků s hrozněšem *Sanzinia madagascariensis* a gekonem rodu *Uroplatus* (česky ploskorep) s dokonalým mimikry. V rámci pobytu na Nosy Be expedice navštívila dva malé ostrovy Nosy Komba a Nosy Tanihely, kde měli všichni možnost nahlédnout pod hladinu Indického oceánu s množstvím bezobratlých, útesových ryb i mořských želv.

Motorovým člunem a následně taxi-brousse pokračovala expedice do rezervace Ankarana. Tato oblast je unikátní svou neobvyklou geomorfologií, tvořenou fenoménem nazývaným tsingy. Jedná se o vápencové skalní útvary vymodelované vlhkým tropickým klimatem do velmi ostrých tvarů připomínajících hřebínky. Po tsingách není možno pohybovat se jinak než v pevné obuvi a na jejich stěnách jsou dobře patrné otisky fosilních korálů a mechovek, tvořících převážnou část horninové hmoty. V hluboce zaříznutých roklích vytvořila proudící voda desítky hlubokých jeskyní, které se v období dešťů mění v podzemní řeky. V zimním období sucha jsou dobře přístupné, nicméně dosud nejsou stoprocentně zmapované.

Posledním společným zastavením expedice Baobab 2006 byl národní park Montagne d'Ambre. Zde byla možnost seznámit se s ekosystémem blízkým horským lesům. Základní tábor byl vybudován v nadmořské výšce 1300 metrů a v rámci každodenních výprav byl dosažen i stejnojmenný nejvyšší vrchol pohoří – 1475 m n. m. Expedici v tomto národním parku překvapil neustávající velice studený vítr, zejména rána byla velmi chladná a to bylo zřejmě důvodem takřka liduprázdného základního tábora národního parku. Lokalita však byla velice druhově bohatá, především expedičníci věnující se obojživelníkům takřka nestíhali vyhodnocovat a evidovat veškeré sběry.

Z Montagne d'Ambre se expediční tým vrátil již natrvalo do civilizace. Po aklimatizaci v přístavu Antsiranana se skupina letecky přesunula zpět do hlavního města. Většina skupiny vyjela do centra Antananariva, dva členové ještě odjeli navštívit nedalekou rezervaci Andasibe, známou výskytem lemurů indri. V neděli 17. září v podvečer, po rozloučení s průvodcem Julianem Marie Bebe, již následovala cesta zpět do Evropy, opět s nutným přestupem v Paříži.

Fáze 3 - Výstupy

Návratem do Čech však projekt Madagaskar – Laboratoř bohů zdaleka nekončil. Nastalo období zpracovávání získaných poznatků, zážitků a fotodokumentace. Kronikářka expedice spolu s výtvarníkem dokončili mnohastránkový deník, byla zpracována kolekce posterů s dílčími výsledky studentských projektů. Tyto postery spolu s dvaceti fotografiemi formátu A2 v současné době obíhají po republice formou putovní výstavy. Vrcholem a cílem projektů jsou odborné články, při jejichž tvorbě byla zúročena veškerá mapování, měření a studia během expedice.

Tým autorů tvořený předními českými odborníky na Madagaskar spolu s několika účastníky expedice dokončují monografii, která se bude věnovat řadě aspektů madagaskarské kultury, historie a přírody, od června do září 2007 proběhne v prostoru Hollarea Národního muzea rozsáhlá výstava věnovaná Madagaskaru.

Řada členů expedičního týmu navázala individuální spolupráci s českými zoologickými zahradami, kde se aktivně podílí na nadnárodním projektu Evropské asociace zoologických zahrad na záchranu přírodního bohatství ostrova Madagaskar s názvem *Arovako i Madagasikara!*, což lze volně přeložit jako „Chraňme Madagaskar“.

Závěr

Expedice Baobab 2006 trvala od odletu po návrat 33 dní, včetně letů tam a zpět bylo překonáno více než 18 000 kilometrů a na Madagaskaru se podařilo utratit přibližně 137 milionů ariary, tedy místní devalvované měny. Za celou dobu nedošlo k vážnějšímu problému, zdravotnice byla takřka bez práce a do Čech si po návratu nikdo nepřivezl žádnou tropickou chorobu, kromě ne právě exotických vší. Zcela neplánovaně se expediční skupina zřejmě stala nejpočetnějším vědeckým a zároveň s průměrem 22,6 let nejmladším českým týmem, který kdy navštívil Madagaskar. Veškeré informace o expedici včetně deníku, fotodokumentace a posterů je možné nalézt na <http://baobab.koniklec.cz>.

Přijato 15.3 2007